

דף שבועי

בס"ד

פרשת נשא, תשפ"ד, מספר 1573

מיקומה של ברכת כוהנים בפרשת נשא שלום קולין

יתכן שנאמר כי אהרן פרש כפיו השמים וברך את העם, כאשר עשה שלמה, שנאמר: "ויעמד שלמה לפני מזבח ה', נגד כל קהל ישראל, ויפרש כפיו השמים" (מל"א ח:כב), ושם נאמר: "ויעמד ויברך את כל קהל ישראל קול גדול, לאמר" (שם נה), ולפיכך לא הזכיר הכתוב שצוה אותו משה לעשות כן.²

גם אם הרמב"ן צודק, והברכה בפרשת שמיני הייתה מיוזמתו האישית של אהרן, שיבוצה של ברכת כוהנים בפרשתנו אומרת דרשני. אם מדובר במצווה של הכוהנים, גם אם הם זכו בה בעקבות יוזמתו של אהרן, למה להזכיר אותה כאן, ולא במקום שבו התורה מונה מצוות של כהונה (כמו בפרשות אמור או קרח)?

שאלת מיקום הפרשיות הללו העסיקה את חז"ל ואת הפרשנים לאורך כל הדורות. נתמקד בפרשנותו של רלב"ג. רלב"ג הסביר את מיקום הפרשיות הללו כאן בעזרת אנליזה פסיכולוגית-סוציאלית. לדעתו, כל הפרשות הללו מתייחסות לבעיות חברתיות העלולות להתעורר בתוך המחנה. על אשם גזילות הוא כותב:

וידמה שזכר בזה המקום בזאת הפרשה להסיר הרע מהמחנה, אשר יביא למריבה וקטטה. את מיקומו של פרשת סוטה כאן הוא פירש: הנה סמך זאת הפרשה לפרשה הקודמת שתהיה תכליתה להסיר מחלוקת וקטטה מישראל בכללם, כי זאת הפרשה להסיר הקטטה מהבית. והנה שלום הבית קודם לשלום העם.

את שיבוצה של פרשת נזיר אחריה הוא מסביר: והנה סמך זאת הפרשה לפרשת סוטה, שעניינה להסיר הקטטה וההפסד מהבית, ולפי שזאת הפרשה הוא להשקיט הריב וההפסד מהאדם בעצמו.

אפשר לנסח את הרעיון של רלב"ג באופן אחר, כאשר כל פרשה מבטאת פגיעה שונה באימון החברתי. פרשיית 'אשם גזילות' באה על חטא של פגיעה חברתית בסיסית – חוסר כבוד לזולת ולרכושו. מעשה כזה מערער את היכולת של כל חברה להתקיים, כפי שהמצב "מלאה הארץ חמס" (בר' ו:יג) היה הסיבה להכחדת דור המבול. פרשיית

פרשתנו נמצאת באמצע רצף של הוראות על ההכנות למסע של המשכן וכליו ומחנה ישראל מהר סיני לארץ ישראל. הוראות אלו מפורטות מפתחת ספר במדבר עד לאמצעיתיה של פרשת בהעלותך.

באמצע הפרשה ממוקמות חמש פרשיות שסידרן והקשר שביניהן ובין מסעות המשכן אינו ברור: שילוח טמאים מן המחנה, אשם גזלות, סוטה, נזיר וברכת כוהנים. לראשונה שבהן, שילוח הטמאים, יש קשר הגיוני למסע העם כשהמשכן בתוכו, שכן התורה מסבירה את סיבתו: "ולא יטמאו את מחניהם אשר אני שכן בתוכם" (במ' ה:ג). לעומת זאת, את שלוש הפרשיות הבאות – אשם גזלות, סוטה ונזיר – קשה לקשור לנושא המסע במדבר.

גם מיקומה של הפרשייה האחרונה, ברכת כוהנים, מעורר קושי: הרי בספר ויקרא כבר סופר כיצד אהרון הכהן בירך בפעם הראשונה את העם, לאחר שהוקדש לכהן והקריב את קורבנותיו הראשונים: "וישא אהרן את ידו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלימים" (וי' ט:כב). במסכת סוטה, בדיון המקיף על ברכת כוהנים, חז"ל קשרו בקשר הלכתי את ציווי הברכה שבפרשתנו לאופן מימושו שבויקרא: ברכת כוהנים חייבת להיות בנשיאת כפיים. רש"י מפרש את הכתוב בויקרא ע"פ חז"ל: "ויברכם – ברכת כוהנים: יברכך, יאר, ישא". אם כן, מדוע נוסח הברכה מופיע רק כאן בפרשתנו? ייתכן שהברכה שבפרשת שמיני נאמרה ע"י אהרון עוד בטרם שהצטווה לכך. הברכה ביטאה את רצונו הפנימי להעצים את העם בעקבות מינויו כשליחם, ובעקבות מעשהו זה זיכה הקב"ה אותו ואת זרעו במצווה לברך את העם תמיד, ולהשפיע עליהם טובה, כפי שעשה בפעם הראשונה מיוזמתו.¹ כך מסביר הרמב"ן:

* שלום קולין, אפרת. המאמר מוקדש לע"נ אבי, הכהן משה דוד קולין ע"ה, שהאהיב עליי את התורה, וברך את עם ישראל באהבה (בביה"כ ב"ס יבנה שברמת-גן).

1 ייתכן שבניו נדב ואביהוא לקחו זאת כדוגמה שגויה ליוזמה עצמית, היות שברכת אהרון הייתה ביציאתו אחרי עבודת המזבח שבחצר המשכן: "ויברכם, וירד מעשת החטאת והעלה והשלימים" (וי' ט:כב). אך שגיאת בניו שנעשתה מייד ובצמוד לברכת אביהם, הייתה יוזמה ששולבה כנראה בפעולת כניסה אל הקודש: "ויקריבו לפני ה' אש זרה" (וי' י:יא), שכן הקרבת קטורת יכולה להיות רק בתוך המשכן פנימה.

2 רד"צ הופמן כותב: "לדעת הרמב"ן אין זאת אותה הברכה של אהרן שעליה נצטווה בספר במדבר ו:כב ואילך, כי אם ברכה מתוך רגשות ליבו".

בפרשתנו, התורה מציעה דרך אחרת לעזור לכוהן הסובל מעומס נפשי מצטבר בתפקידו כמטפל בבעיות החברה. התורה מכוונת את הכוהן לייעוד מסוג שונה, שבו הוא מכוון את צאן מרעיתו לעתיד טוב יותר. בעוד שמעשי הכוהן בשלוש הפרשיות הם תגובה לאירועים שליליים, הרי שתפקידו בברכת כוהנים הוא מעשה יזום וחיובי: לשמש כצינור שפע המעביר את הטוב הא-לוהי לבני אדם. במצווה של ברכת כוהנים, הכוהן מעניק לזולת מעצמו ומבטא זאת בגופו. המסורת ההלכתית העצימה את אופן קיום המצווה: ברכת הכוהנים נאמרת תוך כיסוי פני הכוהן וידיו בטלית, ובידודו החזותי מהקהל.⁵ אף שזו המצווה היחידה שנעשית בבית הכנסת תוך הפניית הפנים לקהל (כפי שחז"ל דרשו להלכה במסכת סוטה), כיסוי הטלית מבטל את הקשר החזותי שבין הכוהנים לקהל, ומייחד רק את חוש השמיעה לקשר שבין הכוהן המברך לקהל המתברך. שכן, יכולת הריכוז, הן של השומע והן של המדבר, מתעצמת בעת ביטול הממד החזותי. בדומה לכך, בעת שחזר משה על סיפור מעמד הר סיני בהיותם בערבות מואב, הדגש בדבריו לעם **השומע** היה על שמיעת דבר הא-ל ללא מחזה: "וּתְמוֹנָה אֵינְכֶם וְאִים זֹלְתֵי קוֹל" (דב' ד:יב). כך גם בעת שרבי יהודה הנשיא אמר את "שמע ישראל", כדי לקיים את מצוות קבלת עול מלכות שמיים, הוא כיסה את עיניו והשמיע את "שמע" לאזנו. כך הכוהן המברך את העם מתנתק ממראה האנשים הנזקקים לשפע הא-לוהי, ויכול לרכז את יכולותיו הנפשיות רק בנתינת הטוב להם. נמצאנו למדים, שברכת כוהנים, שמהותה ציווי הכוהן להשפיע טובה מתוך עצמו לזולתו, אינה קשורה למשכן, אלא לפרשיות הקודמות לציוויה. התורה נמנעה מלהציב את נוסח הציווי של ברכת כוהנים בהקשר ברכתו של אהרון בפרשת שמיני, כדי להצמיד אותה לפרשיות החברתיות שבפרשתנו. פרשיות אלה משקפות את תפקיד הכוהן כמטפל בבעיות בחברה, ומעשה הברכה לא רק שהוא המשך תפקידו, אלא שהאקטיביות בהענקת טוב א-לוהי לזולת משמשת גם ריפוי עצמי לכוהן, ועוזרת לו לשאת בעול הטיפול בבעיות החברה.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא

לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של

אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע

בדוא"ל.

הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף

סוטה עניינה שבירת האמון בתוך היחידה הבסיסית של החברה – המשפחה. כאשר הבעל חושד באשתו בבגידה בו, נשבר האימון שהוא נשמת אפה של המשפחה. פרשיית נזיר עוסקת באדם בודד שאין לו אמון בעצמו וביכולותיו להתגבר על פיתויים שהחיים מזמנים לו. נזירותו פירושה היבדלות משתיית יין ומטיפוח השיער, שניהם מעשים חברתיים מובהקים, ובאמצעות הנזירות הוא מנסה לתקן את עצמו.

הרלב"ג סיכם את תיאור הקשרים שבין הפרשיות בדבריו בסוף פרשיית נזיר:

ולפי שזאת הפרשה הוא להשקיט הריב וההפסד מהאדם בעצמו... והשקטת זה הריב הוא מה שיקדם בסדר עניין שלום הבית ושלום המדינה, ולזה שמתהו התורה אחרון בסדר.

כלומר, רק לאחר שאדם השיב את האמון ביכולות שלו, הוא יכול לשקם את האמון ההדדי שהופר בתוך משפחתו. אחר כך, רק לאחר שהמשפחה מאוחדת ומשמשת דוגמה לשלום, היא יכולה לשקם את הסדר חברתי בחברה שהיא חלק ממנה.

יש פרמטר אחד נוסף, המשותף לשלוש הפרשיות הללו העוסקות בתיקון חוליי החברה. כחלק בלתי נפרד מתהליך תיקונם, נדרשים הנכשלים בהם לחשוף את מעשיהם בפני הכוהן. בשלוש הפרשיות האלו הכוהן משמש מעין "כליא ברק" גדול. הוא צריך להיות עם אפשרות הכלה אין-סופית לחוליי החברה, ולפעול לתיקונם בדרך שהתורה מצווה עליו.

בעוד שרוב עבודות הכוהן קשורות להתנהלות הסדירה והקבועה של המשכן, תמידים כסדרם ומוספים כהלכתם, שלושת הפרשיות הללו דורשות מהכוהן לתת מענה לכשלים חברתיים העולים מפעם לפעם. בהנחה שכוהן אינו רק "פקיד" של המקדש, ההתייחסות למקרים האלה עלולה להיות קשה עבורו. המסורת אודות אהרון שבדברי הלל "אוהב שלום ורודף שלום" (משנה אבות א, יב) מעידה על אחריות, יוזמה ופעילות חברתית שלו לתיקון בעיות חברתיות כמו אלו המשתקפות מתוך הפרשיות הללו. מה קורה לכוהן בעת שמגיעים לטיפולו מקרים כאלה? מה קורה לכוהן בחזרתו לביתו בתום יום עבודתו שבו טיפל במקרים כאלה? התורה אינה נותנת תשובה.

במערכות הטיפול הפסיכולוגי המודרניות, מוכרת תופעת השחיקה של המטפל בעקבות חשיפתו לתכנים קשים. פרופ' איילה מלאך-פיינס חקרה את שחיקת המטפל וכתבה:

לא המשבר הדרמטי החד-פעמי שובר את גבנו, אלא לעיתים זה הקש האחרון, זה שנוסף לערמה גדולה והולכת, הלחץ המתמשך וחוסר המשמעות, זה שאין רואים לו סוף.³

פסיכולוגים מתייחסים למצוקות אלה של מטפלים בעזרת הדרכה אישית של המטפל על ידי מטפל ותיק ממנו, עבודה בצוות, תמיכה של קבוצת עמיתים ורפלקציה עצמית להכרת מגבלות אישיות.⁴

3 א. מלאך-פיינס, שחיקה בעבודה: גורמים, תוצאות ודרכי התמודדות, מודן 2011, עמ' 23.

4 להרחבה במרשתת: "איך לטפל במטפל על שחיקה וטראומה עקיפה בפסיכותרפיה". תודתי לכלתי רננה לאוב-קולין להפניות המקצועיות בנושא.

5 'הגה' על שו"ע או"ח קכח כג. בעדות רבות מקובל שאף אנשי הקהילה מכסים את עצמם ואת ילדיהם בטליתותיהם בעת ברכת כוהנים.